Ewa Kloc, Anna Samaruk

Studenckie Koło Naukowe Rolników
Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Chełmie
- opiekun naukowy dr inż. Anna Kocira

WALORY KULTUROWO – PRZYRODNICZE GMINY HRUBIESZÓW

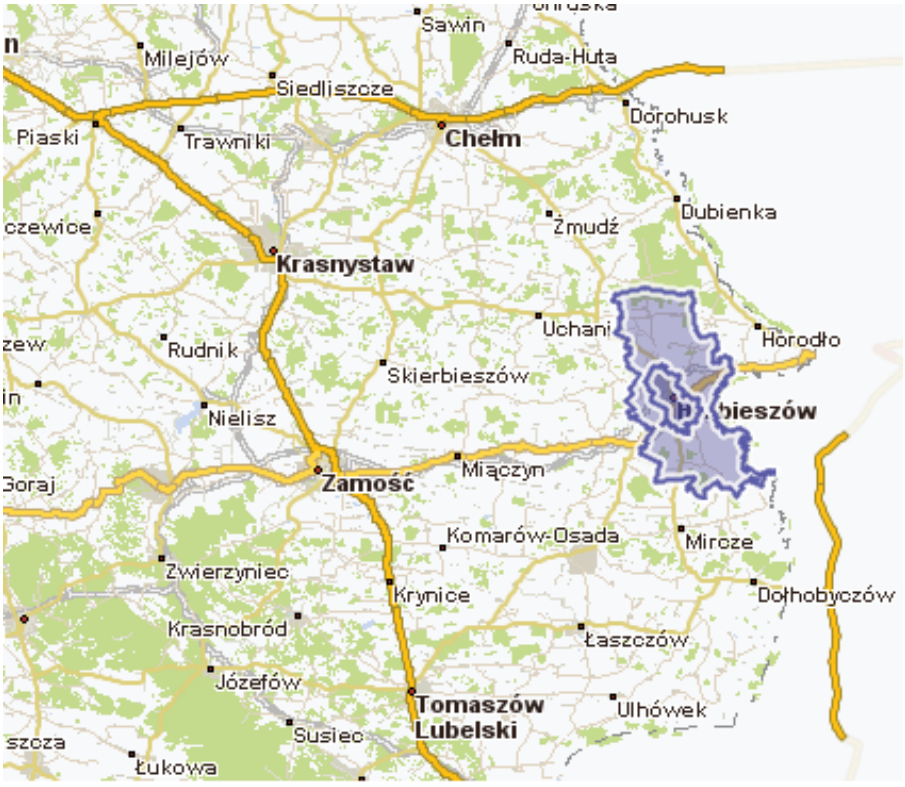
Streszczenie
Celem pracy było przedstawienie walorów przyrodniczo – kulturowych gminy Hrubieszów. Analizę wyników opracowano na podstawie informacji uzyskanych z Urzędu Gminy Hrubieszów, Gminnego Ośrodka Kultury w Hrubieszowie z siedzibą w Wołajowicach i badań literaturowych. Gmina Hrubieszów położona jest w południowo - wschodniej części województwa lubelskiego, przy granicy z Ukrainą. Zasoby przyrodnicze gminy Hrubieszów są bardzo bogate, szczególnie za sprawą położenia w dorzeczu dwóch głównych rzek: Bugu i Huczwy. W wodach żyje wiele gatunków ryb, ponadto dolina Bugu jest też dogodnym miejscem dla występowania bobra europejskiego. Położenie i warunki klimatyczne występujące na terenie gminy, wpływają na ukształtowanie terenu oraz zachowanie stanu środowiska naturalnego i sprawiają, że obszar ten jest bogaty w różnorodne gatunki fauny i flory, a równocześnie jest atrakcyjny pod względem turystycznym. Na terenie gminy występują różne formy ochrony: Strzelecki Park Krajobrazowy, Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu oraz obszary Natura 2000. Teren gminy jest również bardzo atrakcyjny pod względem kulturowym. Do rejestru zabytków województwa lubelskiego wpisanych jest 31 obiektów z tego obszaru. Oprócz tego kilkadziesiąt obiektów, objętych ochroną konserwatorską i archeologiczną, zawiera ewidencja zabytków prowadzona przez wójta gminy Hrubieszów. Widoczne są pozostałości dawnego osadnictwa, w postaci grodzisk, mogił i kurhanów oraz dwory, pałace i pozostałości zespołów podworskich. Dzięki kresowemu położeniu, można napotkać zarówno katolickie kościoły, jak i sakralne obiekty prawosławne oraz grekokatolickie. Przez teren gminy prowadzi pięć znakowanych tras turystycznych: Szlak Nadbużański, Nadbużański Szlak Rowerowy, Transgraniczna Trasa Turystyczna, ścieżka historyczno-przyrodnicza Królewski Kąt i Nadbużański Tramp, lokalna trasa turystyczna w Ślipczu. Na podstawie zebranych materiałów źródłowych wykazano, że gmina Hrubieszów jest atrakcyjnym miejscem wypoczynku dla turystów ze względu na swoje walory przyrodniczo – kulturowe. Promowanie tego regionu jest niezwykle ważne w rozwoju lokalnej turystyki (Fuchs 2010).

Wstęp

Gmina Hrubieszów położona jest w południowo-wschodniej części województwa lubelskiego (ryc. 1), przy granicy z Ukrainą, nad jedną z najpiękniejszych rzek w Europie, wokół najdalej na wschód wysuniętego miasta Polski, Hrubieszowa. Gmina wiejska Hrubieszów ma obszar 259,2 km², w tym: użytki rolne: 82% i użytki leśne: 12%.

Gmina posiada wiele atrakcji, które nie występują w sąsiednich gminach. Jej zasoby przyrodnicze są bardzo bogate, szczególnie za sprawą położenia w dorzeczu dwóch głównych rzek: Bugu i Huczwy. Położenie i warunki klimatyczne występujące na tym terenie wpływające na ukształtowanie terenu oraz zachowanie stanu środowiska naturalnego, sprawiają, że obszar ten jest bogaty w różnorodne gatunki fauny i flory, a równocześnie jest atrakcyjny pod względem turystycznym (Przewodnik turystyczny 2010). Teren gminy jest również bardzo atrakcyjny pod względem kulturowym. Do rejestru zabytków województwa lubelskiego wpisanych jest 31 obiektów z terenu gminy. Oprócz tego kilkadziesiąt obiektów, objętych ochroną konserwatorską i archeologiczną, zawiera ewidencja zabytków prowadzona przez wójta gminy Hrubieszów (Przewodnik turystyczny 2010).

Celem pracy było przedstawienie walorów przyrodniczo – kulturowych gminy Hrubieszów.



Ryc. 1. Położenie gminy Hrubieszów
Źródło: Gminny Ośrodek Kultury w Hrubieszowie z siedzibą w Wołajowicach

Materiał i metody

Analizę walorów kulturowo - przyrodniczych gminy Hrubieszów opracowano na podstawie materiałów źródłowych uzyskanych z Urzędu Gminy Hrubieszów, Gminnego Ośrodka Kultury w Hrubieszowie z siedzibą w Wołajowicach oraz badań literaturowych tj. publikacji popularnonaukowych i zasobów internetowych.

Wyniki

Położenie gminy Hrubieszów w dorzeczu dwóch głównych rzek: Bugu i Huczwy sprawia, że jest to teren bardzo bogaty w zasoby przyrodnicze. Rzeki te wraz z dużą ilością dorzeczy, odnóg, potoków, mokradeł i jezior (starorzeczy Bugu) tworzą bogatą sieć wodną. Dzięki temu bujnie rozwija się przyroda. W wodach żyje wiele gatunków ryb, których wielkość przyciąga wędkarzy. Silne wiry sprawiają, że Bug, na całym odcinku, silnie meandruje, tworząc liczne zakola. Jest to jedyna tak duża rzeka w Europie o nieuregulowanym korycie. Malownicze meandry Bugu, który wymywa kredowe skarpy i przechodzi w odcinek przełomowy, można zobaczyć w miejscowości Ślipcze (fot. 1). Przyległe do rzeki tereny są często, w okresie wiosenno - letnim, zalewane, tworząc rozległe rozlewiska. Największe z nich występują na łąkach w okolicach Czumowa, Gródka, Husynnego i Ślipcza, sprawiając wrażenie olbrzymiego jeziora, posianego niewielkimi wysepkami z roślinnością krzaczastą (Fuchs 2010). Dolina Bugu jest też dogodnym miejscem dla występowania bobra europejskiego, którego ślady pobytu można obserwować na przykładzie ściętych drzew. Ponadto region ten charakteryzuje się czystym i nieskażonym powietrzem, gdyż brak tu wielkich zakładów produkcyjnych, a cały teren ma charakter rolniczy. Niezwykle cenne zasoby środowiska przyrodniczego wymagają zastosowania różnych form ochronnych. Do występujących na terenie gminy należą:

Strzelecki Park Krajobrazowy położony jest na terenie powiatów: hrubieszowskiego i chełmskiego. Park ma charakter leśny, lasy stanowią 62% jego powierzchni. Cenne i atrakcyjne pod względem przyrodniczym są również łąki i pastwiska, zajmujące 11% powierzchni, 17% to grunty orne, a pozostałe grunty stanowią 10% powierzchni. W Strzeleckim Parku Krajobrazowym występują największe w Europie siedliska ptaków drapieżnych i nietoperzy. Wchodzące w skład parku systemy leśne zostały wpisane na listę ostoi ptaków o znaczeniu krajowym. Natomiast ostoje w jego części, znajdującej się w dolinie Bugu, mają znaczenie europejskie. Występuje tam największa w województwie i jedna z największych w Polsce populacja bociana białego. Do cennych gatunków zalicza się również: orlika krzykliwego, myszołowa zwyczajnego, krogulca, pustułkę

i jastrzębia gołębiarza oraz błotniaka łąkowego i popielatego. Oprócz ptaków ochroną objęte są również rzadkie gatunki roślin, m.in.: skalnica ziarenkowata, czosnek kątowaty, brzoza niska, obuwik pospolity, wawrzynek wilczełyko, lilia złotogłów i parzydło leśne (Fuchs 2010).



Fot. 1. Przełom Bugu w Ślipczu (Fuchs 2010)

Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu utworzony został w 1997 roku wzdłuż doliny Bugu na odcinku od Horodła do Kryłowa, a na terenie gminy obejmuje miejscowości: Husynne, Teptiuków, Świerszczów, Gródek, Czumów, Ślipcze, Kosmów. Na jego terenie ochroną objęte są głównie ekosystemy pozaleśne, w tym: łąkowe i wodne. Najcenniejszym chyba bogactwem tego obszaru są murawy kserotermiczne, występujące na zboczach doliny Bugu. Największym rejonem ich występowania jest użytek ekologiczny „Błonia Nadbużańskie" w rejonie miejscowości Gródek i Czumów. Rozwija się tam nietypowa dla regionu roślinność, charakterystyczna dla stepów. Poprzez to tereny te upodabniają się do stepów

ukraińskich. Notuje się występowanie wielu rzadkich gatunków roślin. Zlokalizowane jest tam jedyne w Polsce stanowisko szczodrzeńca zmiennego oraz jedno z trzech żmijowca czerwonego. Na uwagę zasługują również lasy grądowe w odmianie wołyńskiej, które charakteryzują się występowaniem różnych storczyków i ciepłolubnych gatunków roślin w runie. Obszar ten jest także zasobny w cenne i rzadkie gatunki zwierząt i ptactwa, do których należy zaliczyć: susła perełkowanego (stanowiska na „Błoniach Nadbużańskich"), bobra europejskiego, gronostaja, jaskółkę brzegówkę, zimorodki i żołnę. W rejonie miejscowości Husynne występuje znaczne skupisko bociana białego, a w lesie pod Cichobórzem kolonia czapli siwej (największa na Zamojszczyźnie). Na obszarze tym spotkać można również m.in.: bociana czarnego, derkacza, cyrankę, jarząbka, żurawia, dzięcioła białogrzbietego i dzięcioła zielono siwego (Fuchs 2010).

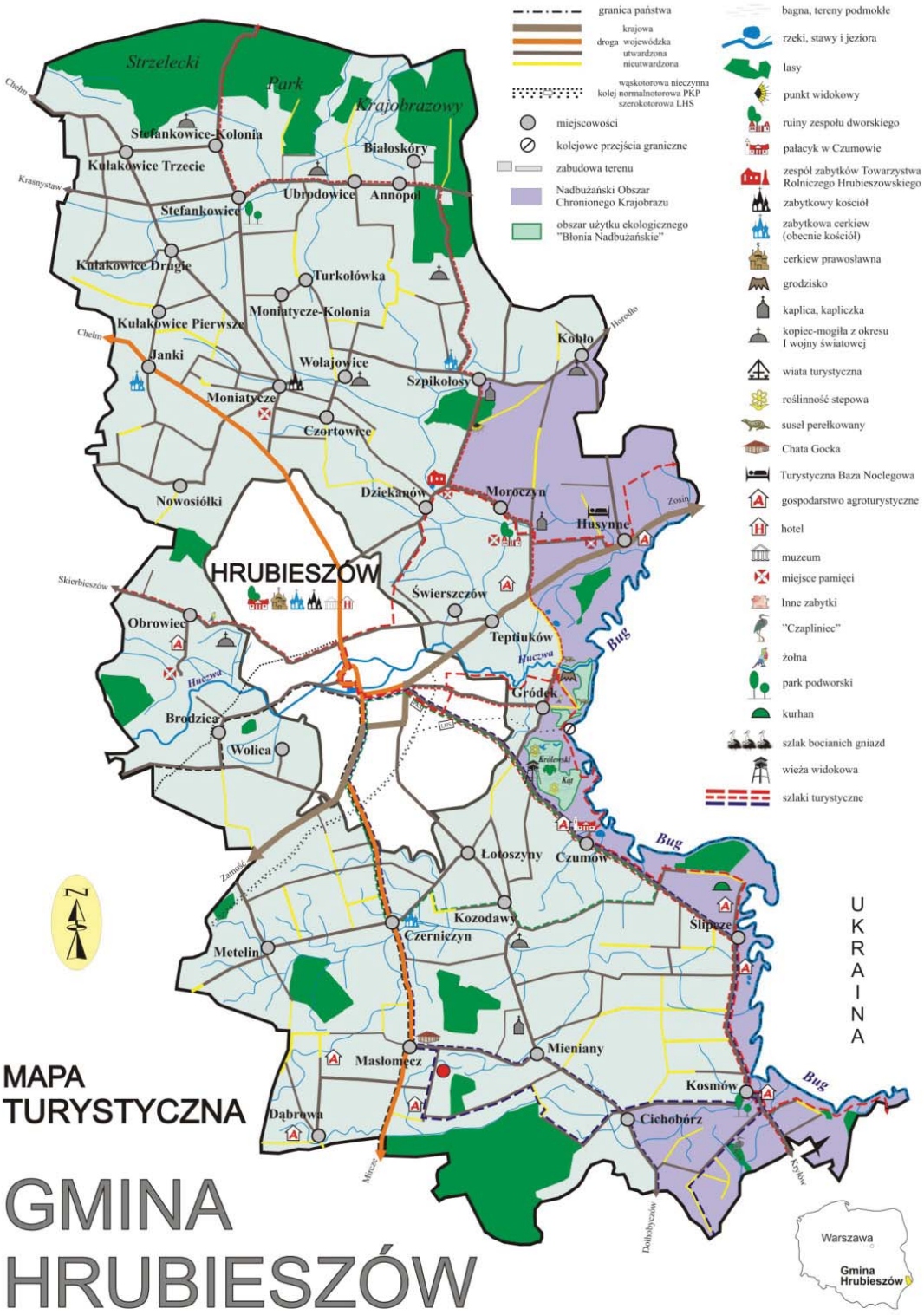
Ponadto znaczna część obszaru gminy (część miejscowości: Kułakowice Trzecie, Stefankowice Kolonia, Ubrodowice, Białoskóry, Annopol, Szpikołosy, Husynne, Teptiuków, Świerszczów, Gródek, Czumów, Ślipcze, Kosmów), wchodzi w skład obszarów specjalnej ochrony ptaków i specjalnej ochrony siedlisk Natura 2000. Potwierdza to niezwykłe walory przyrodnicze tego terenu (Przewodnik turystyczny 2010).

Gmina Hrubieszów jest także atrakcyjnym miejscem ze względu na swoje walory kulturowe. Występujące na tym obszarze zabytkowe obiekty, objęte ochroną konserwatorską i archeologiczną, wpisane są do rejestru zabytków województwa lubelskiego, co potwierdza wyjątkowość tego miejsca (ryc. 2). Ponadto jest to teren o niespotykanej gdzie indziej ciągłości osadnictwa pradziejowego. Był on atrakcyjnym miejscem już dla starożytnych osadników, którzy pozostawili po sobie bardzo bogate ślady. Widoczne pozostałości dawnego osadnictwa, w postaci grodzisk, mogił i kurhanów budziły od dawna zainteresowanie. Było to głównym powodem prowadzonych tam badań archeologicznych, które doprowadziły do dokonania licznych odkryć (fot. 2). Dzięki kresowemu położeniu, można napotkać zarówno katolickie kościoły, jak i sakralne obiekty prawosławne oraz grekokatolickie. Przez wieki krzyżowały się tam wpływy różnych religii i nacji (polskiej, ruskiej, żydowskiej, litewskiej i tatarskiej). Pośród malowniczych krajobrazów hrubieszowskich niezauważone nie pozostają dwory, pałace i pozostałości zespołów podworskich. Częstym obrazem są również przydrożne kapliczki i krzyże (Fuchs 2010).



Fot. 2. Wykopaliska archeologiczne na terenie gminy Hrubieszów (Fuchs 2010)

Prowadzone od wielu lat prace archeologiczne doprowadziły do odkrycia funkcjonowania tam wielu kultur. Początków osadnictwa na ziemi hrubieszowskiej należy poszukiwać w końcowej fazie paleolitu, czyli około XI tysiąclecia p. n. e. Stwierdzono też występowanie tam kultury ceramiki wstęgowej rytej (okres około 5500 – 5200 p. n. e.), którą zapoczątkowali przybysze z Karpat, zajmujący się uprawą roli. Wykopaliska potwierdziły, że na terenie tym zamieszkiwali Bastardowie, Wandalowie i Goci, wędrowali przez nią Scytowie, a prawdopodobnie także Herulowie i Awarowie. Szczególnymi miejscami pod tym względem są miejscowości: Gródek i Masłomęcz (Fuchs 2010).



Ryc. 2. Mapa turystyczna gminy Hrubieszów
Źródło: Gminny Ośrodek Kultury w Hrubieszowie z siedzibą w Wołajowicach

W Gródku odkryto ślady osad i cmentarzysk wielu kultur. Najcenniejszym z tych odkryć było stwierdzenie występowania tam jednej z największych osad neolitycznych kultury pucharków lejkowych (około 3100 – 2500 p. n. e.) oraz największego cmentarzyska Gotów w Europie. Natomiast Masłomęcz był stolicą Gotów w regionie. To tam odkryto ich osadę i cmentarzysko z II – IV w. n. e. Cywilizacja jaką Goci założyli w okolicach Masłomęcza była jedną z największych w Europie. Od miejscowości nazwano ją grupą masłomęcką. Samych wykopalisk archeologicznych nie można dziś zobaczyć. Jednak przyniosły one wiele cennych przedmiotów z życia codziennego starożytnych cywilizacji. Niektóre z tych przedmiotów można oglądać w Muzeum im. Stanisława Staszica w Hrubieszowie. W samym Masłomęczu można jedynie zwiedzić chatę gocką, stanowiącą rekonstrukcję oryginalnej (fot. 3) (Fuchs 2010).



Fot. 3. Chata Gotów w Masłomęczu (Fuchs 2010)

Wspomniany już Gródek odgrywał bardzo ważną rolę w średniowieczu. Znajdują się tam pozostałości po dawnym grodzie Wołyń, który wchodził w skład Grodów Czerwieńskich. Pierwsze wzmianki o miejscowości w latopisach, pochodzą z X wieku, ale odkrycia archeologiczne sytuują tam zwartą osadę jeszcze w VIII wieku. Gród Wołyń był jednym z głównych ośrodków słowiańskiego plemienia Dulebów. Na przełomie X i XI wieku popadł w zależność od

Rusi Kijowskiej. Został przyłączony do Polski w 1018 roku podczas wyprawy na Ruś Bolesława Chrobrego. Ostatecznie gród został zniszczony w wyniku działań wojennych w XIII wieku. Do dziś zachowały się jedynie jego pozostałości (Przewodnik turystyczny 2010).

To właśnie podczas wyprawy na Ruś w 1018 roku Bolesław Chrobry przeprawiał się przez Bug nieopodal grodu Wołyń. Od tego wydarzenia obniżenie terenu na pograniczu Gródka i Czumowa nazywane jest „Królewskim Kątem". „Królewskim Kątem" został też nazwany, znajdujący się opodal, XIX-wieczny pałacyk eklektyczny w Czumowie, oferujący m.in. miejsca noclegowe i inne atrakcje.

Na infrastrukturę turystyczną składają się jeszcze inne obiekty, w tym: wypożyczalnia rowerów w miejscowości Ślipcze i miejsce pod pole namiotowe w Czumowie. Natomiast użytek Błonia Nadbużańskie można obserwować z wieży widokowej w Gródku. Ponadto w Ślipczu można wynająć turystyczny wóz konny, a w Obrowcu korzystać z przejażdżek bryczką lub z kuligu (Fuchs 2010).

Podsumowanie

Gmina Hrubieszów jest atrakcyjnym miejscem wypoczynku dla turystów ze względu na swoje walory przyrodniczo – kulturowe. Bogaty krajobraz, nieskażona przyroda, unikatowa fauna i flora oraz występowanie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa lubelskiego to niewątpliwe zalety tego terenu. Wiedza turysty o zasobach przyrodniczo - kulturowych tego miejsca często jest niewystarczająca. Wydaje się więc celowe promowanie tego regionu jako miejsca istotnego dla rozwoju lokalnej turystyki.

Piśmiennictwo

1. Fuchs J. (2010), Krajobraz kulturowo przyrodniczy Gmina Hrubieszów i okolice. Wyd. Gminny Ośrodek Kultury w Hrubieszowie z siedzibą w Wołajowicach, 10-67.
2. Mapa turystyczna gminy Hrubieszów – gminny folder informacyjny (2012), Wyd. Urząd Gminy Hrubieszów.
3. Przewodnik turystyczny (2010), Wyd. GOK w Hrubieszowie z siedzibą w Wołajowicach, 8-22.
4. www.hrubieszow-gmina.pl/
5. www.gok-wolajowice.pl/

Ilość znaków ze spacjami: 13 811